

Kurzus kódja(i): BBN-ESZ-402.164, BBN-FLM18-402.58

Kurzus címe: A szürrealista film mítosza

Tanár neve: Gerdesits Pál

Kurzus időpontja, helye: SZE:12:30-14:00 (6-8 ép. alagsor 135. Szeminárium (BM--1-135-01-12))

Kurzus típusa: szeminárium

Kurzus leírása: A szürrealista film fogalmát a mai napig sűrű ellentmondások övezik. Ha alaposabban megvizsgáljuk a szürrealista mozgalom körül kialakult káoszt és homályosságot, akkor az az érzetünk támadhat, hogy ez az ellentmondásosság majdhogynem a szürrealizmus mint (merészen) gondolati rendszer velejárója – vagy inkább: célja (Max Ernst). A félév elején áttekintjük a szürrealista mozgalom történetét, illetve a filmtörténet által el/felismert szürrealizmus milyenségét. Ezt követően a „kortárs szürrealista film” lehetséges felbukkanási formáit fogjuk közösen feldolgozni – a teljesség igénye nélkül* –, miközben a szürrealizmushoz köthető esztétikai alapfogalmakat is megismerik a hallgatók (költői élet, költői igazság, kísérteties, fenséges, örült szerelem, határátlépés stb).

* A félév során összeállított filmes korpusz csak a hagyományos értelemben vett „élőszereplős” alkotásokra szorítkozik, így például René Laloux vagy Jan Švankmajer filmjei sajnos nem képezik a tanterv részét.

1. Bevezetés - A szürrealizmus születése és jelene (02.14.)

Kötelező filmek:

Dalí-Buñuel: *Andalúziai kutya* (1929)

Lynch: *A sötétség útja – Mulholland Drive* (2002)

Olvasmány:

Breton: *A szürrealizmus első kiáltványa*

Ajánlott film:

Buñuel: *Aranykor* (1930)

2. Látens szürrealizmus: a városfilmek költői igazsága és a „kítgadott” szürrealista (02.21.)

Kötelező filmek:

Vigo: *Nizzáról jut eszembe* (1930)

Dulac: *A kagyló és a lelkész* (1928)

Olvasmány:

Walter Benjamin: *A szürrealizmus*

Ajánlott filmek:

Sheeler-Strand: *Manhatta* (1921); Ruttmann: *Berlin, egy nagyváros szimfóniája* (1927); Vertov: *Ember a felvevőgéppel* (1929)

3. Szürrealizmus és modernitás – az erotika és a politika csömöre (02.28.)

Kötelező filmek:

Makavejev: *W.R., az organizmus misztériuma* (1971)

Buñuel: *A nap szépe* (1967)

Ajánlott filmek:

Makavejev: *Sweet Movie* (1974); *Montenegro*(1985);

Buñuel: *Az öldöklő angyal* (1962); *A burzsoázia diszkrét bája*

(1972); *A szabadság fantomja* (1974); *A vágy titokzatos tárgya*

(1977); Ferreri: *A nagy zabálás* (1973); Fellini: *Júlia és a*

szellemek (1965); *Satyricon* (1969), *Róma* (1972)

4. A költői igazság (03.06.)

Kötelező filmek:

Herzog: *Ahol a zöld hangyák álmodnak* (1984); *Mit*

tettél, fiam? (2009)

-
- Olvasmányok:
Herzog: *On the Absolute, the Sublime and the Ecstatic Truth*
Herzog: *Minnesota Declaration*
5. **A költői élet** (03.13.)
Kötelező filmek:
Jodorowsky: *A szent hegy* (1973); *A valóság tánca* (2013)
Olvasmány:
Artaud: *A Kegyetlen Színház* (mindkét kiáltvány)
Ajánlott filmek:
A vakond (1970); *Szent vér* (1989); *Végtelen költészet* (2016)
6. **Flat Eric a világunkról** (03.20.)
Kötelező filmek:
Dupieux: *Wrong Cops* (2013); *Szarvasbőr* (2019)
Olvasmány:
Nietzsche: *A vidám tudomány* (részlet)
Ajánlott filmek:
Rubber (2010); *Smoking Causes Caughing* (2022); *Incredible But True* (2022)
7. **„Partra vetett” szürrealizmus** (04.03.)
Kötelező filmek:
Carax: *Pola X* (1999); *Holy Motors* (2012)
Olvasmány:
Lacan: *A tükör-stádium mint az én funkciójának kialakítója, ahogyan ezt a pszichoanalitikus tapasztalat feltárja számunkra*
Ajánlott filmek:
A Pont-Neuf szerelmesei (1991); *Annette* (2021)
8. **A szürrealizmus realizmusa** (04.10.)
Kötelező film:
Rohrwacher: *A kiméra* (2023)
Olvasmány:
Freud: *A költő és a fantáziaműködés*
Ajánlott filmek:
Corpo Celeste (2011); *Csodák* (2014); *A szent és a farkas* (2018)
9. **Hisztéria és paranoia** (04.17.)
Kötelező film:
Borgli: *Álmaid hőse* (2024)
Olvasmány:
Dalí: *Millet Angelusának tragikus mítosza* (részlet)
Ajánlott film:
Roszul vagyok magamtól (2022)
10. **A tekintet panoptikuma** (04.24.)
Kötelező filmek:
Lantimosz: *Kutyafog* (2009); *A homár* (2015)
Olvasmány:
Foucault: *A panoptikusság*
Ajánlott filmek:
Kinetta (2005); *Alpok* (2011); *A kedvenc* (2018); *Szegény párák* (2023)
11. **Az identitás mítosza** (05.01.)
Kötelező filmek:
Mitchell: *Kaliforniai rémálom* (2018); Eggers: *A világítótorony* (2019)
Ajánlott filmek:
-

Villeneuve: *Ellenség* (2013), *Szárnyas fejvadász 2049* (2017); Lowery: *A zöld lovag* (2021); Jóhannsson: *Bárány* (2021); Garland: *Ex Machina* (2014)

12. **Összegzés** (05.08.)

13. **Szöbeli beszámoló** (05.15.)

Kurzus teljesítésének követelményei: A hallgatók háromféleképp szerezhetnek érdemjegyet: kiselőadás formájában, szemináriumi dolgozat (beadandó) megírásával vagy szóbeli beszámolóval (vizsga). A követelmények részletes kifejtésére az első órán kerítünk sort.

Előfordulhat, hogy a megnézendő filmek közül némelyik csak angol felirattal érhető lesz elérhető, így az angol nyelv ilyen szintű ismerete a kurzus teljesítéséhez elengedhetetlen.

Elsajátítandó kompetenciák és módszerek A szürrealizmushoz, illetve a szürrealista filmhez kötődő művészetelméleti, filmtörténeti és esztétikai fogalmak elsajátítása és a szürrealizmusról, valamint a szürrealista filmek kapcsán felmerülő kérdésekről, problémákról, állításokról való közös gondolkodás.

Kötelező / ajánlott filmek: 1. Kötelező filmek:

Dalí-Buñuel: *Andalúziai kutya* (1929)

Lynch: *A sötétség útja – Mulholland Drive* (2002)

Ajánlott film:

Buñuel: *Aranykor* (1930)

2. Kötelező filmek:

Vigo: *Nizzáról jut eszembe* (1930)

Dulac: *A kagyló és a lelkész* (1928)

Ajánlott filmek:

Sheeler-Strand: *Manhatta* (1921); Ruttmann: *Berlin, egy nagyváros*

szimfóniája (1927); Vertov: *Ember a felvevőgéppel* (1929)

3. Kötelező filmek:

Makavejev: *W.R., az organizmus misztériuma* (1971)

Buñuel: *A nap szépe* (1967)

Ajánlott filmek:

Makavejev: *Sweet Movie* (1974); *Montenegro* (1985); Buñuel: *Az öldöklő angyal* (1962); *A burzsoázia diszkrét bája* (1972); *A szabadság fantomja* (1974); *A vágy titokzatos tárgya* (1977); Ferreri: *A nagy zabálás* (1973); Fellini: *Júlia és a szellemek* (1965); *Satyricon* (1969), *Róma* (1972)

4. Kötelező filmek:

Herzog: *Ahol a zöld hangyák álmodnak* (1984); *Mit tettél, fiam?* (2009)

5. Kötelező film:

Jodorowsky: *A szent hegy* (1973); *A valóság tánca* (2013)

Ajánlott filmek:

A vakond (1970); *Szent vér* (1989); *Végtelen költészet* (2016)

6. Kötelező filmek:

Dupieux: *Wrong Cops* (2013); *Szarvasbőr* (2019)

Ajánlott filmek:

Rubber (2010); *Smoking Causes Caughing* (2022); *Incredible But True* (2022)

7. Kötelező film:

Carax: *Pola X* (1999); *Holy Motors* (2012)

Ajánlott filmek:

A Pont-Neuf szerelmesei (1991); *Annette* (2021)

8. Kötelező film:

Rohrwacher: *A kiméra* (2023)

Ajánlott film:

Corpo Celeste (2011); *Csodák* (2014); *A szent és a farkas* (2018)

9. Kötelező film:

Borgli: *Álmaid hőse* (2024)

Ajánlott film:

Rosszul vagyok magamtól (2022)

10. Kötelező filmek:

Lantimosz: *Kutyafog* (2009); *A homár* (2015)

Ajánlott filmek:

Kinetta (2005); *Alpok* (2011); *A kedvenc* (2018); *Szegény párák* (2023)

11. Kötelező filmek

Mitchell: *Kaliforniai rémálom* (2018); Eggers: *A világítótorony* (2019)

Ajánlott filmek:

Villeneuve: *Ellenség* (2013), *Szárnyas fejevadász 2049* (2017); Lowery: *A zöld lovag* (2021); Jóhannsson: *Bárány* (2021); Garland: *Ex Machina* (2014)

Az ajánlott filmek sora természetesen a szemináriumi beszélgetések és a hallgatói preferenciák alapján változhat.

Kötelező / ajánlott irodalom: Kötelező irodalom:

Artaud: *A Kegyetlen Színház* (mindkét kiáltvány)

Breton: *A szürrealizmus első kiáltványa*

Dalí: *Millet Angelusának tragikus mítosza* (részlet)

Foucault: *A panoptikusság*

Freud: *A költő és a fantáziaműködés*

Herzog: *Minnesota Declaration*

Herzog: *On the Absolute, the Sublime and the Ecstatic Truth*

Lacan: *A tükör-stádium mint az én funkciójának kialakítója, ahogyan ezt a pszichoanalitikus tapasztalat feltárja számunkra*

Nietzsche: *A vidám tudomány* (részlet)

Walter Benjamin: *A szürrealizmus*

Ajánlott irodalom:

Ames, Eric: Herzog, Landscape, and Documentary, *Cinema Journal* 48 (2009), no. 2.

Artaud, Antonin: *A könyörtelen színház*. Ford. Betlen János. Budapest, Gondolat, 1985, 147-160; 182-188.

Atkinson, Michael: The Wanderings of Werner Herzog. *Film Comment* 36 (2000) No. 1. pp. 16-19.

Bachmann, Gideon: The Man on the Volcano. *Film Quarterly* 31 (Autumn 1977), No. 1. pp. 2-10.

Bajomi Lázár Endre: *A szürrealizmus*, második kiadás, Budapest, Gondolat, 1979.

Barthes, Roland: *Mitológiák*. Ford. Ádám Péter. Budapest, Európa Könyvkiadó, 1983.

Bataille, Georges: *A szem története-Madam Edwardra-A halott*. Ford. Somlyó György. Budapest, Európa Könyvkiadó, 1991.

Bataille, Georges: *Az erotika*. Ford. Dusnoki Katalin. Budapest, Kossuth Kiadó, 2019.

Benjamin, Walter: *A szürrealizmus. Az európai értelmiség utolsó pillanatfelvétele*. Ford. Hegyessy Mária. In: Bacsó Béla: *Az esztétika vége – vagy se vége, se hossza?*. Budapest, Ikon, 1995, 303-318.

Bergson, Henri: *A gondolkodás és a mozgó*. ford. Dékány András. Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2012.

Bókay Antal: *Hisztéria-kritika és paranoia-kritika – a szürrealizmus kalandjai a pszichoanalízissel és a lélek titkaival*. In: *Imágó* 2020 9 (3), 33-65.

Bordwell, David – Thompson, Kristin: *A film története*. Ford. Módos Magdolna. Budapest, Palatinus, 2007.

Breton, André. A szürrealizmus első kiáltványa. Ford. Bajomi Lázár Endre. In de Micheli: *Az avantgardizmus*, második, bővített kiadás, Budapest, Gondolat, 1969.

Breton, André: *Nadja*. Ford. Lackfi János. Budapest, Maecenas, 1997.

Breton, André: *Surrealism and Painting*. Ford. Simon Watson Taylor. Boston, MFA Publications, 2002.

Bürger, Peter: *Az avantgárd elmélete*. Ford. Seregi Tamás. Szeged, Universitas, 2010.

Casetti, Francesco: *Filmelméletek*. Ford. Dobolán Katalin. Budapest, Osiris, 1998.

Corrigan, Timothy (ed.): *The Films of Werner Herzog: Between Mirage and History*. Oxfordshire: Routledge, 2014.

Cronin, Paul (ed.): *Herzog on Herzog*. London: Faber and Faber, 2002.

Dalí, Salvador: A rothadó számár. Ford. Egri Petra. In: *Imágó* 2020 9 (3), 156-159.

Dalí, Salvador: *Millet Angelusának tragikus mítosza*. Ford. Kisari Miklós. Budapest, Corvina, 1986.

Davidson, David: Borne Out Of Darkness: The Documentaries of Werner Herzog. *Film Criticism* 11 (Fall-Winter 1986-87, 10th ANNIVERSARY ISSUE) No. 1/2. pp. 15-30.

de Micheli, Mario: Álom és valóság a szürrealizmusban. Ford. Szabó György. In uő: *Az avantgardizmus*, második, bővített kiadás, Budapest, Gondolat, 1969.

Deleuze, Gilles: *Difference and Repetition*. Ford. Patton, Paul. London, Continuum, 1994.

Dempsey, Amy: *Szürrealizmus*. Ford. Árokszállásy Zoltán. Budapest, Corvina, 2020.

Elsaesser, Thomas: *A német újfilm*. Budapest: Új Palatinus Könyvesház Kft., 2004. (trans. Dobay Ádám, Gergely Gábor, Liszka Tamás, Vincze Teréz)

Ernst, Max: Mi a szürrealizmus? Ford. Román József. In: *Műhely*, Szürrealista különszám, 1994, 39-42.

Falvey, Eddie (ed.): *The Cinema of Yorgos Lanthimos*. New-York – London – Dublin, Bloomsbury Publishing Inc, 2022.

Fijalkowski, Krzysztof – Richardson, Michael (eds.): *Surrealism: Key Concepts*. Oxon – New-York, Routledge, 2016

Fischer, André: Deep Truth and the Mythic Veil: Werner Herzog's New Mythology in Land of Silence and Darkness. *Film Philosophy* 22 (2018), no. 1. pp. 39-59.

Foucault, Michel: A panoptikusság. Ford. Fázsy Anikó. In: Foucault, Michel: *Felügyelet és büntetés*. Budapest, Gondolat, 1990, 267-309.

Foucault, Michel: Mi a felvilágosodás? Ford. Szokolczay Árpád. In: *A modernség politikai-filozófiai dilemmái, a felvilágosodáson innen és túl*. Budapest, MTA Szociológiai Kutatóintézet, 1991, 87-114.

Freud, Sigmund: A költő és a fantáziaműködés. Ford. Szilágyi Liliána. In: Bókay Antal (ed.): *Pszichoanalízis és irodalomtudomány*, Budapest, Filum 1998, 59-64.

Freud, Sigmund: Az úgynevezett „Schreber-eset”. Ford. Paneth Gábor. In: Freud, Sigmund: *A patkányember*. Budapest, Cserépfalvi, 1994.

Gerdesits Pál: *Trauma, szürrealizmus és kizökkent idő a világítótorny című filmekben*. <https://magazin.apertura.hu/essze/trauma-szurrealizmus-es-kizokkent-ido-a-vilagitorony-cimu-filmekben/> (utolsó letöltés ideje: 2024. 01. 27.)

-
- Gutiérrez-Albilla, Julián Daniel – Stone, Rob (eds.): *A Companion to Luis Buñuel*. Hoboken, Blackwell Publishing, 2013.
- Gyenge Zsolt: *Kép, mozgókép, megértés. Egy fenomenológiai filmelemzés elmélete*. Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2017.
- Gyertyán Ervin: *Szürrealizmus a filmművészetben*. Budapest, Magyar Filmtudományi Intézet és Filmarchívum, 1972.
- Habermas, Jürgen: *Filozófiai diskurzus a modernségről*. Ford. Nyizsnyánszki Ferenc – Zoltai Dénes. Budapest, Helikon Kiadó, 1998.
- Herzog, Werner: *Dereng a világ*. Budapest: 21. Század Kiadó, 2022. (trans. Szijj Ferenc)
- Herzog, Werner: *Minnesota Declaration. Truth and fact in documentary cinema "LESSONS OF DARKNESS"*. <https://www.wernerherzog.com/text-by-werner-herzog.html> (utolsó letöltés ideje: 2024. 01. 27.)
- Herzog, Werner: *Of Walking In Ice*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 2015 (1978). (trans. Herzog, Martje – Greenberg, Alan)
- Herzog, Werner: On the Absolute, the Sublime, and Ecstatic Truth. Ford. Moira Weige. In: *A Journal of Humanities and the Classics*, Third Series 17. évfolyam, 3. szám, 2010/tél, 1-12.
- Jordi Leila: Mágikus neorealizmus – Új raj: Alice Rohrwacher. *Filmvilág* 2020/08
- Karafiáth Judit: *Mi a szürrealizmus?*, Budapest, Klett, 1999.
- Király Jenő: *Mágikus mozi. Műfajok, mítoszok és archetípusok a filmkultúrában*. Budapest, Korona Kiadó, 1998.
- Klingsöhr-Leroy, Cathrin: *Szürrealizmus*. Ford. Koppány Márton. Budapest, Vince Kiadó, 2005.
- Kovács András Bálint: *A modern film irányzatai*. Budapest, Palatinus, 2005.
- Lacan, Jacques: A tükör-stádium mint az én funkciójának kialakítója, ahogyan ezt a pszichoanalitikus tapasztalat feltárja számunkra. *Imágó* 4 (1993) No. 2. pp. 5-11. (trans. Erdélyi Ildikó, Füzesséry Éva)
- Lohmar: The Function of Weak Phantasy in Perception and Thinking. In: Gallagher, Shaun - Schmicking, Daniel (eds.): *Handbook of Phenomenology and Cognitive Science*. Heidelberg, Springer, 2010, 159-177.
- Merleau-Ponty, Maurice: *A látható és a láthatatlan*. Ford. Farkas Henrik – Szabó Zsigmond. Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2020.
- Merleau-Ponty, Maurice: Cézanne kételye. Ford. Szabó Zsigmond. *Enigma* 10, 1996, 76-99.
- Nietzsche, Friedrich: *A tragédia születése, avagy görögség és pesszimizmus*. Ford. Kurdi Imre. Budapest, Helikon Kiadó, 2019.
- Nietzsche, Friedrich: *A vidám tudomány*. Ford. Óvári Csaba. Máriabesenyő, Attraktor, 2018.
- Noheden, Kristoffer – Susik, Abigail (eds.): *Surrealism and film after 1945. Absolutely modern misteries*. Manchester, Manchester University Press, 2021.
- Noheden, Kristoffer: *Surrealism, Cinema, and the Search for a New Myth*, Palgrave Macmillan, London, 2017.
- Olay Csaba – Ullmann Tamás: *Kontinentális filozófia a XX. században*. Budapest, L'Harmattan, 2011.
- Owen, Jonathan: From Buñuel to the Barbarogenius: Surrealist and avant-garde traditions in the films of Dušan Makavejev. In: *Studies in Eastern European Cinema* 2014, 5:1, 3-15.
- Pálos Máté: Idomított kutyák (A görög újfilm). *Filmvilág* 2013/03.

Pápai Zsolt: Fekete alakok, sötét háttér előtt. A horror története 2/1. *Filmtett – Erdélyi filmes portál*, <https://www.filmtett.ro/cikk/662/a-horror-tortenete-2-1> (utolsó letöltés ideje: 2024. 01. 27.)

Pápai Zsolt: *Hollywoodi Reneszánsz. Formátörténet és európai hatáskapcsolatok a hatvanas–hetvenes években*. Budapest: Gondolat, 2020.

Passeron, René: *A szürrealizmus enciklopédiája*. Ford. Balabán Péter. Corvina Kiadó, 1983.

Prager, Brad (ed.): *A Companion to Werner Herzog*. Oxford: Blackwell Publishing Ltd., 2012.

Prager, Brad (ed.): *The Cinema of Werner Herzog: Aesthetic Ecstasy and Truth*. New York: Wallflower Press, 2007.

Richardson, Michael: *Surrealism and Cinema*. Berg, Oxford – New-York, 2006.

Rosenbaum, Jonathan: *The Problem With Poetry*. <https://jonathanrosenbaum.net/2021/10/the-problem-with-poetry-leos-carax-tk/> (utolsó letöltés ideje: 2024. 01. 27.)

Schneller Dóra: Varázslat és film. In: *Metropolis 2000/3 – Dada és Film*. Antoin Artaud. <https://metropolis.org.hu/varazslat-es-film-1> (utolsó letöltés ideje: 2024. 01. 27.)

Schubert Gusztáv: Selyem és vér. *Filmvilág* 2018/12.

Szabó Z. Pál: *Lázadás a halál ellen*. Budapest, Áron Kiadó, 2003.

Tatár György: *Az öröklét gyűrűje. Nietzsche és az örök visszatérés gondolata*, második, javított kiadás. Budapest, Osiris, 2000.

Thomas, Paul: Going to Extremes, *Film Quarterly* 66 (2012), no. 1.

Trigg, D., The flesh of the forest: Wild being in Merleau-Ponty and Werner Herzog, *Emotion, Space and Society* 5 (2011). no. 3.

Trigg, Dylan: The flesh of the forest: Wild being in Merleau-Ponty and Werner Herzog. *Emotion, Space and Society* 5 (2012). no. 3. pp. 141-147.

Verrone, William: Transgression and Transcendence in the Films of Werner Herzog, *Film-Philosophy* 15 (2011), no.1.
